[18] Там само.
[19] Там само.
[20] *Марич Х.* Договір контрактації сільськогосподарської продукції / Х. Марич // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3. – С. 87–92.
[21] Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 25. – Ст. 722 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19
[22] Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 12. – Ст. 306 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19

Резюме

Петруненко Я.В. **Стадійно-процедурна характеристика застосування прямих господарсько-правових засобів забезпечення ефективного використання державних коштів.**

Стаття присвячена дослідженню особливостей процедури застосування прямих господарсько-правових засобів забезпечення ефективного використання державних коштів. Охарактеризовано основні етапи застосування різних видів прямих господарсько-правових засобів забезпечення ефективного використання державних коштів. На підставі проведеного аналізу виявлено особливості відповідної процедури.

Ключові слова: процедура, господарсько-правові засоби, державні кошти, ефективне використання.

Резюме

Петруненко Я.В. **Стадийно-процедурная характеристика применения прямых хозяйственно-правовых средств обеспечения эффективного использования государственных средств.**

Статья посвящена исследованию особенностей процедуры применения прямых хозяйственно-правовых средств обеспечения эффективного использования государственных средств. Охарактеризованы основные этапы применения различных видов прямых хозяйственно-правовых средств обеспечения эффективного использования государственных средств. На основе проведенного анализа выявлены особенности соответствующей процедуры.

Ключевые слова: процедура, хозяйственно-правовые средства, государственные средства, эффективное использование.

Summary

Petrunenko Ia. **The procedural characteristics for the use of direct economic and legal means to ensure the effective use of public funds.**

The article is devoted to the study of the features of the procedure for the use of direct economic and legal means to ensure the effective use of public funds. The main stages of the application of various types of direct economic and legal means of ensuring the effective use of public funds are described. On the basis of the analysis, the features of the procedure are revealed.

Key words: procedure, economic and legal means, state funds, effective use.

УДК 347.455

М.С. МУЛЯР

Мирослава Сергіївна Муляр, *здобувач Київського університету права НАН України*

ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ, НА ЯКІ ПОШИРЮЄТЬСЯ ДІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ»

15 листопада 2016 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про споживче кредитування», який набрав чинності у червні 2017 року. У ст. 2 Закону зазначається, що його метою є захист прав та законних інтересів споживачів і кредитодавців, створення належного конкурентного середовища на ринках фінансових послуг та підвищення довіри до нього, забезпечення сприятливих умов для розвитку економіки України, гармонізація законодавства нашої країни із законодавством Європейського Союзу та міжнародними стандартами[1].

Однак у Законі України «Про споживче кредитування» чітко не визначено, які фінансові установи, окрім банківських, володіють правовим статусом кредитодавця у правовідносинах споживчого кредитування та до яких застосовується відповідне правове регулювання.

Питання правового статусу кредитодавця за договором кредиту розглядалися в дисертаційних дослідженнях С.М. Лепех та Л.В. Оплачко. Визначення кола суб'єктів серед небанківських установ, які можуть виступати кредитодавцями у відносинах іпотечного кредитування, було предметом дослідження Н.В. Квіт. Але у контексті відносин споживчого кредитування та з урахуванням останніх законодавчих змін у цій галузі в юридичній літературі дане питання не розглядалося.

© М.С. Муляр, 2018

Мета статті полягає у визначенні кола фінансових установ, які наділені правовим статусом кредитодавця у відносинах споживчого кредитування та на які поширюється дія Закону України «Про споживче кредитування», і формування пропозицій щодо його вдосконалення.

У ст. 1054 Цивільного кодексу України визначено, що кредитодавцем є банк або інша фінансова установа[2]. Утім, дещо інше визначення поняття «кредитодавець» наведено у ст. 1 Закону України «Про споживче кредитування», де зазначено, що кредитодавець – це банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право надавати споживчі кредит[3].

Відповідно до положень ст. 2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до фінансових установ належать юридичні особи – банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, **виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг**, що внесені до відповідного реєстру в установленому законом порядку[4].

На нашу думку, слушним є висновок Л. Оплачко про недоцільність поділу у ст. 1054 ЦК України особи кредитодавця на банки й інші фінансові установи, оскільки, відповідно до ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», банки належать до фінансових установ[5].

Необхідно брати до уваги те, що, відповідно до ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», надання фінансових послуг підлягає ліцензуванню[6].

Окрім цього, у ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначено, що виключне право або інші обмеження щодо надання окремих фінансових послуг встановлюються законами про діяльність відповідної фінансової установи та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг[7].

Аналіз чинного українського законодавства свідчить, що кредитодавцем за договором споживчого кредиту може виступати тільки спеціальна фінансова установа – банк, інша фінансова установа, внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, право якої надавати споживчий кредит встановлено законом та яка має ліцензію на провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг.

Таким чином правовий статус кредитодавця у відносинах споживчого кредитування визначається наявністю у нього спеціальної правосуб'єктності.

З огляду на те, що у споживчому кредитуванні спеціальна правосуб'єктність є необхідною умовою для володіння правовим статусом кредитодавця, важливо визначити, які фінансові установи, крім банківських, з переліку, зазначеного у ст. 2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», володіють спеціальною правосуб'єктністю кредитодавця у споживчому кредитуванні.

Традиційно термін «правосуб'єктність» розуміється як передбачена нормами права здатність особи з усіма відповідними наслідками виступати учасником правовідносин і використовується для характеристики особи як суб'єкта права.

В.С. Деревнін зазначає, що в науковій літературі поняття правосуб'єктності тісно пов'язано з категорією «правовий статус», яку в науковій літературі іноді розглядають як тотожну правосуб'єктності. Разом із тим різниця між ними, на думку деяких науковців, полягає в тому, що правовий статус суб'єкта визначає набір прав, які він має для вступу у гіпотетичне, абстрактне правовідношення, а правосуб'єктність – це вже характеристика повноважень конкретного суб'єкта у конкретному правовідношенні[8].

Не можна не погодитись із І.С. Окунєвим, що спеціальна правосуб'єктність – це здатність особи бути учасником лише певного кола правовідносин у рамках даної галузі права. Вона відображає специфіку нормативного регулювання у межах конкретних інститутів права[9].

Першою фінансовою установою, спеціальну правосуб'єктність та правовий статус якої нам необхідно визначити та розглянути, є кредитна спілка.

Закон України «Про кредитні спілки»[10] визначає кредитну спілку, як неприбуткову організацію, засновану фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки. Кредитна спілка є фінансовою установою, виключним видом діяльності якої є надання фінансових послуг, передбачених цим Законом. У ст. 21 Закону, серед іншого, зазначено, що кредитна спілка відповідно до свого статуту: надає кредити своїм членам на умовах їх платності, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі.

Зазначимо, що згідно зі ст. 21 Закону України «Про кредитні спілки» отримувати кредити від імені членів кредитної спілки можуть також фермерські господарства та приватні підприємства, які знаходяться у їх власності. Однак цю норму Закону на практиці застосувати неможливо. Справа в тому, що зазначена конструкція норми Закону характерна для такого правовідношення, як представництво (ст. 237 ЦК України). У такому разі юридичні особи (фермерське господарство і приватне підприємство) створюють, змінюють, припиняють цивільні права та обов'язки фізичної особи, яку вони представляють. Оскільки членом кредитної спілки можуть бути тільки фізичні особи, зазначена норма Закону щодо представництва не може бути застосована на практиці.

З огляду на те, що кредитні послуги входять до визначених спеціальним законодавством виключних послуг кредитної спілки, а позичальниками кредитної спілки можуть бути тільки фізичні особи, ми можемо зробити висновок, що кредитні спілки мають право надавати лише споживчі кредити, а відтак кредитна спілка володіє спеціальною правосуб'єктністю кредитодавця у споживчому кредитуванні.

Далі на окрему нашу увагу заслуговує питання правового статусу ломбардів як суб'єктів споживчого кредитування.

Незважаючи на те, що останні роки в Україні через кризові явища в економіці спостерігається «бум» кредитування населення ломбардами та зростання вражаючими темпами їх кількості, спеціального закону, який би належним чином регулював діяльність цих фінансових установ, немає.

Перший проект Закону «Про ломбарди і ломбардну діяльність» було подано до Верховної Ради ще у далекому 2003 р., а вже останній раз проект Закону «Про ломбарди і ломбардну діяльність» було зареєстровано у парламенті 20 січня 2015 р., але й донині цей Закон не прийнято. Отже, складається ситуація, коли величезний сегмент фінансового ринку, який займають ломбарди, на законодавчому рівні належним чином не регулюється. Наразі зазначена сфера регулюється лише підзаконними актами та загальними законодавчими актами.

Так, діяльність ломбардів здійснюються відповідно до Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Положенням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про порядок надання фінансових послуг ломбардами», Законом України «Про заставу» «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» та інших законів України і виданих відповідно до них нормативно-правових актів.

Організаційно-правові та економічні засади створення та діяльності ломбардів і здійснення регулятивних і наглядових функцій, пов'язаних з діяльністю ломбардів, як фінансових установ, визначено Положенням про порядок надання фінансових послуг ломбардами, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 26 квітня 2005 р.[11] (далі – Положення).

У зазначеному Положенні визначено, що ломбард – фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений строк і під процент та надання супутніх послуг ломбарду. Далі у Положенні говориться, що фінансовий кредит ломбарду – надання ломбардом коштів у позику, забезпечених заставою, на визначений строк та під процент. У своїй діяльності ломбарди повинні дотримуватися вимог чинного законодавства, зокрема про захист прав споживачів[12].

Отже, нормами права, які регулюють діяльність ломбардів, визначено, що ломбарди є фінансовими установами зі спеціальним правовим статусом кредитодавця у споживчому кредитуванні, адже їх виключним видом діяльності є надання кредитів фізичним особам.

Разом із тим варто зазначити, що окрім надання кредитів супутньою послугою ломбардів, яка пов'язана зі специфікою їх діяльності, є зберігання речей. Справа в тому, що в основному ломбарди надають кредити населенню під особливий вид застави – заклад, коли предмет застави передається у володіння заставодержателя або за його наказом – у володіння третій особі. Відносини щодо зберігання речей у ломбарді регулюються положеннями ст. ст. 967, 968 Цивільного кодексу України.

Проаналізувавши чинне законодавство України, можна зробити висновок, що кредитування, зберігання та застава майна у ломбарді має специфічний об'єктний та суб'єктний склад правовідносин. Так, об'єктом застави та зберігання в ломбарді є рухомі речі, призначені для особистого споживання. Але в наукових колах висловлюється думка, що предметом застави можуть бути і нерухомі речі. Так, на думку Н.М. Квіт, ломбарди мають право брати в заставу і нерухоме майно, тому що законом їм це не заборонено[13].

Оскільки ломбарди надають кредити та супутні послуги, які є передумовою надання кредиту або випливають з його надання, виключно фізичним особам, які беруть кредит на споживчі потреби та під заставу майна, призначеного для особистого споживання, сторонами договорів кредиту, договору зберігання речей, з одного боку, є ломбард (фінансова установа, в розпорядженні якої команда професіоналів), а з іншого, – фізична особа – споживач послуг ломбарду, цілком логічно, що на правовідносини між ломбардом та споживачем має розповсюджуватися законодавство про захист прав споживачів, що й зазначається у Положенні про порядок надання фінансових послуг ломбардами України[14].

До прийняття Закону України «Про споживче кредитування» відносини між ломбардами та споживачами регулювалися положеннями ст. 11, ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів». Однак Законом України «Про споживче кредитування» у правове регулювання цих відносин було внесено істотні зміни. Так, відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про споживче кредитування» цей Закон не поширюється на кредити, що надаються ломбардами у разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови, що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави. Водночас перехідними положеннями цього Закону змінюються, а фактично вилучаються, цілком гармонійні, які забезпечували споживачу доволі надійний правовий захист, положення ст. 11 «Права споживачів в разі придбання ним продукції у кредит», Закону України «Про захист прав споживачів». У перехідних положеннях Закону України «Про споживче кредитування» встановлено, що цей Закон застосовується до відносин споживчого кредитування у частині, що не суперечить Закону України «Про споживче кредитування», саме у цій редакції після законодавчих змін і було викладено ст. 11 Закону України «Про захист прав споживачів».

Логіка законодавця щодо виключення кредитних послуг ломбарду зі сфери регулювання Закону України «Про споживче кредитування» є незрозумілою та непослідовною. Ломбарди – це фінансові установи, що надають кредитні послуги населенню, наділені спеціальною правосуб'єктністю кредитодавця у споживчому кредитуванні, а тому правила їхньої діяльності мають бути аналогічними до інших кредитних установ.

Разом із тим, враховуючи специфіку надання кредитів ломбардами, коли зобов'язання споживача за кредитною угодою в основному обмежуються предметом застави, положення Закону України «Про споживче кредитування» фактично позбавили споживачів кредитних послуг ломбарду спеціального правового захисту, що, безумовно, послабить позиції людей у відносинах із цією кредитною установою. Закони, що регулюють подібні правовідносини, повинні забезпечувати споживача спеціальними засобами правового захисту, а не обмежувати їх, що фактично й відбулося на практиці після прийняття Закону України «Про споживче кредитування».

Аналізуючи категорію «звуження змісту прав і свобод», Конституційний Суд України в мотивувальній частині свого Рішення від 11 жовтня 2005 р. № 8-рп/2005 констатував, що «Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод – це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики»[15].

Окрім цього, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 констатував, що визначення Законом правових актів такими, які втратили чинність, зупинення їх дії, внесення до них змін і доповнень стосовно закріплених в них прав і свобод людини і громадянина є скасуванням або обмеженням цих прав і свобод[16].

Відповідно до ч. 3 ст. 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод громадян.

Отже, положення п. 8 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про споживче кредитування» суперечать частині третій ст. 22 Конституції України і є неконституційними, тому що обмежує існуючи до прийняття цього Закону права споживача.

У контексті адаптації українського законодавства в галузі споживчого кредитування до законодавства ЄС не можна залишити поза увагою той факт, що в європейському законодавстві кредитодавцями у правовідносинах споживчого кредитування можуть виступати не тільки юридичні особи, а й фізичні особи. Визначальним критерієм віднесення тієї чи іншої особи до категорії кредитодавець є прибутковий, професійний характер її діяльності щодо надання кредиту. До того ж, коло юридичних осіб, які виступають кредитодавцями у правовідносинах споживчого кредитування, не обмежується виключно банківськими та фінансовими установами. Так, відповідно до ст. 3 Директиву ЄС 2008/48 про кредитні договори для споживачів[17] під терміном «кредитодавець» розуміється будь-яка фізична або юридична особа, яка надає або обіцяє надати кредит у межах його торгівельної, підприємницької або професійної діяльності.

Таким чином, європейський законодавець не звужує, а навпаки розширює коло осіб, на яких розповсюджується дія законодавства про захист прав споживачів кредитних послуг.

Отже, у правовідносинах споживчого кредитування ломбарди наділені спеціальним правовим статусом кредитодавця, що обумовлює розповсюдження дії Закону України «Про споживче кредитування» на відносини між ломбардами та споживачами. З огляду на вищевикладене постає необхідність із ч. 2 ст. 3 Закону України «Про споживче кредитування» виключити п. 8 такого змісту: «кредити, що надаються ломбардами у разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави».

Наступною фінансовою установою, що міститься у переліку, визначеному у ст. 2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», є лізингова компанія.

Діяльність лізингових компаній в Україні регулюється нормами Цивільного, Господарського, та Податкового кодексів, спеціальним законом «Про фінансовий лізинг», а також іншими законами і нормативними актами Національного банку України та Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Н.Ф. Ментух, досліджуючи лізингові компанії, надає визначення терміну лізингова компанія. Це господарська організація, створена у визначеному законодавством порядку, що на професійній основі, постійно та безпосередньо здійснює лізингову діяльність для задоволення майнових інтересів інших суб'єктів господарських правовідносин з метою отримання прибутку, має відокремлене майно, закріплене за ним на визначеному правовому титулі та господарську правосуб'єктність і відповідно до чинного законодавства виконує функцію лізингодавця[18].

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 807 Цивільного кодексу України предметом договору лізингу можуть бути тільки індивідуально визначена та неспоживна річ, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів[19].

Досліджуючи коло суб'єктів серед небанківських фінансових установ, які можуть виступати кредитодавцями у відносинах іпотечного кредитування, Н.М. Квіт дійшла висновку, з яким не можна не погодитись, що прирівнювати лізинг і кредит не можна, оскільки це суперечить правовій природі даних договірних відносин. По-перше, предметом кредитного договору є лише грошові кошти, а предметом лізингу – неспоживча річ, визначена індивідуальними ознаками і віднесена законодавством до основних фондів. По-друге, за своєю природою кредитні відносини цивільним законодавством України віднесено до договорів надання послуг, а лізинг – до договорів про надання майна у користування, як особлива форма оренди (найму)[20].

Таким чином, лізингові компанії за своєю правовою природою не можуть виступати суб'єктами кредитних відносин взагалі і зокрема відносин споживчого кредитування.

Щодо права страхових компаній виступати кредитодавцями у споживчому кредитуванні, то Л.П. Оплачко[21] та С.М. Лепех[22] акцентують увагу на тому, що страхові компанії можуть надавати кредити лише чітко визначеним особам, зокрема тим, які уклали договори страхування життя.

Н.М. Квіт, досліджуючи правовий статус страхової компанії як кредитодавця з позиції іпотечного кредитування, зробила висновок, що страхові компанії можуть виступати кредитодавцями при іпотечному кредитуванні, але тут мають місце певні особливості такого іпотечного кредитування. Так, на думку автора, особливістю такого іпотечного кредитування є суб'єкти, між якими виникають дані відносини. Іпотечним кредитодавцем тут завжди виступає страховик, який обов'язково повинен мати чину ліцензію Держфінпослуг України на здійснення діяльності зі страхування життя, а іпотечними позичальниками лише страхувальника, який уклав зі страховиком договір страхування життя та може отримати грошові кошти відповідно до Порядку використання резервів із страхування життя для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників», який був затверджений Розпорядженням Держфінпослуг України від 16 січня 2007 року[23].

Відповідно до положень ст. 31 Закону України «Про страхування» страхові компанії мають право надавати кредити страхувальникам, якими можуть бути виключно фізичні особи, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми.

Кошти резервів із страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України[24].

Отже, страхова компанія може виступати кредитодавцем і надавати споживчі кредити тільки обмеженому колу споживачів – особам, які уклали договір страхування життя та коли цільовим використанням кредиту є будівництво житлової нерухомості.

У питанні щодо визначення права інвестиційних компаній, установ накопичувального пенсійного забезпечення, довірчих товариств виступати в якості кредитодавців у споживчому кредитуванні, ми поділяємо точку зору Л.П. Оплачко, що установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні компанії взагалі не мають права надавати кредити[25].

Так, відповідно до ч. 2 ст. 64 Закону України «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р. № 5080-VI[26] компанія з управління активами під час провадження діяльності з управління активами інституту спільного інвестування не має права надавати кредити за рахунок активів інституту спільного інвестування. Проте дане обмеження не поширюються на діяльність компанії з управління активами венчурного фонду, на що вказують положення ст. 14 та ст. 64 цього Закону. Крім того,Ю ст. 48 аналізованого Закону також передбачено право венчурного фонду надавати кошти у позику. Разом із тим, відповідно Розділу 5 «Положення про склад та структуру активів інституту спільного інвестування» від 10 вересня 2013 р. № 1753, затвердженого рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку[27], позики за рахунок коштів венчурного фонду можуть надаватися тільки юридичним особам за умови, що не менш як 10 відсотків статутного капіталу відповідної юридичної особи належить такому венчурному фонду.

Таким чином, інвестиційні компанії не мають права надавати кредити фізичним особам, а отже, не можуть виступати суб'єктами споживчого кредитування.

Установи накопичувального пенсійного забезпечення також не можуть виступати кредитодавцями у споживчому кредитуванні, оскільки у ст. 49 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»[28] міститься заборона особі, яка здійснює управління активами пенсійного фонду, під час провадження нею такої діяльності надавати будь-які кредити (позики) за рахунок пенсійних активів.

Ще однією фінансовою установою, право якої виступати кредитодавцем у споживчому кредитуванні нам необхідно з'ясувати, є довірчі товариства.

На сьогоднішній день діяльність довірчих товариств регулюється Декретом Кабінету Міністрів України «Про довірчі товариства» від 17 березня 1993 р. № 23-93[29] (далі – Декрет), Розділом 3 глави 70 Цивільного кодексу України.

Відповідно до положень ст. ст. 1 та 4 цього Декрету, довірче товариство – товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірителями майна щодо реалізації їх прав власників. Майном довірителя є кошти, цінні папери та документи, які засвідчують право власності довірителя. При цьому довіритель майна – юридична особа або громадянин, які передають довірчому товариству повноваження власника належного їм майна відповідно до умов укладеного між ними договору.

Довірче товариство здійснює такі довірчі операції: для громадян – збереження та представницькі послуги для обслуговування майна довірителів; для юридичних осіб – розпорядження майном, агентські послуги, ведення рахунків для власників їх цінних паперів та управління голосуючими акціями, переданими довірчому товариству шляхом участі в загальних зборах акціонерного товариства.

Як бачимо, законодавством встановлено виключний перелік послуг, які дочірні товариства мають право надавати громадянам (фізичним особам) і надання кредитів у цьому переліку відсутнє.

Відтак, довірчі товариства не можуть виступати кредитодавцями в споживчому кредитуванні, оскільки це суперечить сутності їхньої діяльності.

Отже, проведений аналіз законодавства, що регулює діяльність фінансових установ, дає змогу зробити наступні висновки та рекомендації.

По-перше, правовий статус кредитодавця у відносинах споживчого кредитування визначається наявністю у нього спеціальної правосуб'єктності.

По-друге, відповідно до положень законодавства до суб'єктів, що володіють правовим статусом кредитодавця у споживчому кредитуванні, належать банки, ломбарди, у відносинах споживчого кредитування з обмеженим колом споживачів – кредитні спілки і страхові компанії.

По-третє, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні компанії, довірчі товариства, лізингові компанії не мають права надавати споживчі кредити, виступати кредитодавцями у правовідносинах споживчого кредитування, оскільки це суперечить правовій природі та сутності їх діяльності.

По-четверте, виключення ломбардів зі сфери регулювання Закону України «Про споживче кредитування» є необґрунтованим та безпідставним, адже ломбарди є фінансовими установами, що надають кредитні послуги населенню, наділені спеціальною правосуб'єктністю кредитодавця у споживчому кредитуванні, а тому правила їхньої діяльності мають бути аналогічними до інших кредитних установ.

Виключення ломбардів зі сфери регулювання Закону України «Про споживче кредитування» має наслідком послаблення позиції споживача у відносинах з цією фінансовою установою та істотно обмежує їх права, що існували до моменту прийняття цього Закону. З метою виправлення недоліків законодавства пропонується внести зміни до Закону України «Про споживче кредитування», а саме із ч. 2 ст. 3 Закону України «Про споживче кредитування» виключити п. 8 такого змісту: «кредити, що надаються ломбардами у разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови, що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави».

По-п'яте, в умовах євроінтеграційних процесів законодавства про споживче кредитування та розвитку кредитних технологій вбачається важливим не звужувати, а поступово розширювати коло осіб, на яких поширюється сфера дії Закону України «Про споживче кредитування». Разом з тим метою ефективнішого забезпечення захисту прав та інтересів споживачів кредитних послуг існує необхідність визначення в означеному Законі більш конкретних критеріїв віднесення тієї чи іншої особи до статусу кредитодавця у відносинах споживчого кредитування.

---

[1] Про споживче кредитування : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19

[2] Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15 – Назва з екрана.

[3] Про споживче кредитування : Закон України від 15 листопада 2016 р. № 1734-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19

[4] Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14

[5] *Оплачко Л.П.* Правове регулювання відносин за кредитним договором: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Лілія Петрівна Оплачко ; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України. – К., 2011.

[6] Про ліцензування видів господарської діяльності», надання фінансових послуг підлягає ліцензуванню : Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19

[7] Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14

[8] *Деревнін В.С.* Загальні засади визначення правосуб'єктності товарної біржі / В.С. Деревнін // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – С. 349 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.apdp.in.ua/v58/53.pdf ; Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 1 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2908-14

[9] *Окунєв І.С.* Проблема правосуб'єктності як складова теорії правового статусу суб'єкта права / І.С. Окунєв // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 63.

[10] Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 1 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2908-14

[11] Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 р. № 3981. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 травня 2005 р. за № 565/10845 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE10845.html

[12] Там само.

[13] *Квіт Н.М.* Небанківська фінансова установа як кредитодавець за договором про іпотечний борг (кредит) / Н.М. Квіт // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1 (29). – С. 112–118.

[14] Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 р. № 3981. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 травня 2005 р. за № 565/10845 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE10845.html

[15] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданням Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання). Справа № 1-21/2005, м. Київ, від 11 жовтня 2005 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05

[16] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земель-

ного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). Справа № 1-17/2005 22 вересня 2005 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05

[17] Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC [Electronic resource] // OJ L 133, 22.5.2008, P. 66–92. – Mode of access: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:32008L0048 – Title from the screen.

[18] *Ментух Н.Ф.* Лізингові компанії: поняття та ознаки / Н.Ф. Ментух // Актуальні проблеми правознавства : зб. наук. праць. – 2016. – Вип. № 2. – С. 108–112.

[19] Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

[20] *Квіт Н.М.* Вказана праця.

[21] *Оплачко Л.П.* Вказана праця. – 19 с.

[22] *Лепех С.М.* Кредитний договір: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Світлана Михайлівна Лепех ; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Л., 2004. –19 с.

[23] *Квіт Н.М.* Вказана праця.

[24] Про страхування: Закон України 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80

[25] *Оплачко Л.П.* Вказана праця. – 19 с.

[26] Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5080-17

[27] Положення про склад та структуру активів інституту спільного інвестування : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 10 вересня 2013 р. № 1753. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 жовтня 2013 р. за № 1689/24221 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1689-13

[28] Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1057-15

[29] Про довірчі товариства : декрет Кабінету Міністрів України від 17 березня 1993 р. № 23-93 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/23-93

Резюме

Муляр М.С. **Фінансові установи, на які поширюється дія Закону України «Про споживче кредитування».**

Стаття присвячена визначенню та аналізу кола фінансових установ, що володіють правовим статусом кредитодавця у відносинах споживчого кредитування та на які поширюється дія Закону «Про споживче кредитування».

Автор звертає увагу на проблеми визначення переліку фінансових установ, на які розповсюджується дія Закону України «Про споживче кредитування», та шляхи їх вирішення.

Робиться висновок, що у відносинах споживчого кредитування на можливість виокремлення фінансової установи з правовим статусом кредитодавця серед інших фінансових установ впливає наявність спеціальної правосуб'єктності. В умовах адаптації українського законодавства у галузі споживчого кредитування до законодавства ЄС пропонується не звужувати, а поступово розширювати коло осіб, на яких поширюється сфера дії Закону України «Про споживче кредитування».

Ключові слова: спеціальний правовий статус, кредитодавець, споживче кредитування, ломбарди.

Резюме

Муляр М.С. **Финансовые учреждения, на которые распространяется действие Закона Украины «О потребительском кредитовании».**

Статья посвящена определению и анализу круга финансовых учреждений, обладающих правовым статусом кредитодателя в отношениях потребительского кредитования, на которые распространяется действие Закона Украины «О потребительском кредитовании».

Автор обращает внимание на проблемы определения перечня финансовых учреждений, на которые распространяется действие Закона Украины «О потребительском кредитовании», и пути их решения.

Делается вывод, что в отношениях потребительского кредитования на возможность выделения финансового учреждения с правовым статусом кредитодателя среди других финансовых учреждений влияет наличие специальной правосубъектности. В условиях адаптации украинского законодательства в области потребительского кредитования с законодательством ЕС предлагается не сужать, а постепенно расширять круг лиц, на которых распространяется сфера действия Закона Украины «О потребительском кредитовании».

Ключевые слова: специальный правовой статус, кредитодатель, потребительское кредитование, ломбарды.

Summary

Muliar M. **Financial institutions subject to the Law of Ukraine «On Consumer Lending».**

The article is devoted to the definition and analysis of a range of financial institutions that have the legal status of a lender in consumer lending relationships and are covered by the Law of Ukraine «On Consumer Lending».

The author draws attention to the problems of determining financial institutions that are subject to the Law «On Consumer Crediting», and ways to resolve them.

The author concludes that a special legal personality distinguishes financial institution with the legal status of a lender among other financial institutions in consumer lending relations. It is proposed not to narrow, but gradually expand the circle of persons covered by the scope of the Law «On Consumer Crediting» on the way of adaptation of the Ukrainian legislation in the field of consumer crediting with the EU legislation.

Key words: special legal status, lender, consumer lending, pawnshops.